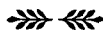

lás, még nem dalolhat-ünnepelhet a munkás. Ehhez a vershez és *A béke dalá-*hoz kapcsoljuk hozzá a béke megvédésének a gondolatát. Tudatosítsuk azt, hogy a mi boldog életünkhöz, országunk fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges a béke. Meg kell értetnünk tanulóinkkal, hogy az eddigi hősi harcok sok-sok áldozata nem volt hiábavaló, sok nép lett szabaddá általa, és egyre erősebb az a tábor, a szocialista népek serege, amelyik a békét, a jobb életet, a szabadságot képes biztosítani, megtartani a hódító hatalmakkal szemben, képes biztosítani az emberhez méltó életet az embermillióknak, kik vérrel szereztek meg maguknak. Nem lehet legyőzni a népet, a népeket, kik szabadságukért küzdenek — ez a történelem tanulsága, ezt bizonyítja az emberiség sokezer éves történelme. Ki kell emelnünk katonáink szerepét, néphadseregünk jelentőségét a béke, népünk szabadságának a biztosításában. Akik a mindennapi munkában éppúgy segítik népünket, mint a nagy veszélyek (árvíz, hóvihár, tűzvész stb.) idején, amikor bátran kiállnak a gátra, a pusztító elemekkel szembe szállnak életüket kockára téve, erejüket nem kímélve, igaz katonákként, hazájukat szerető emberekként. Akik mindig készen állnak arra, hogy minden ellenséggel szemben megvédjék hazánkat, békénket, életünket. Mutassunk rá arra, hogy nem vagyunk egyedül, bátran számíthatunk a testvéri szocialista országok, s köztük elsősorban a Szovjetunió támogatására, erejére. Emeljük ki a békéért küzdő népek, s köztük a szovjet nép fáradozását azért, hogy minden nép békében élhessen, szabadon építhesse saját hazáját.

IRODALOM

- (1) Benczédi—Csatári: Szocialista hazafiság — szocialista történelemszemlélet (Az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézete), 1967. 42. lap.
- (2) Ifjúságunk szocialista hazafiságra nevelése, OPI Módszertani útmutató, Köznevelés, 1966. 21. sz. 803. lap.
- (3) Kézikönyv az általános iskola 3. osztályának tanítói számára, 1966. 65. lap.
- (4) Az általános iskolai tanulók tervszerű nevelésének programja (Nevelési terv), 1970. 63. lap.

SZABÓ ZOLTÁN

Kaposvár, Tanítóképző Intézet

Tegyük többet a személyiség fejlesztéséért a tanítási órán!

Selye János az „Életünk és a stress” c. könyvében arról is ír, hogy hosszú orvosi gyakorlata során sokat boncolt. Eközben egyetlen olyan esettel sem találkozott, amikor valaki azért halt meg, mert szervezetének minden eleme elhasználódott, és felmondta a szolgálatot. A halál közvetlen oka inkább az volt, hogy valamelyik, illetve néhány szerv vagy szervrendszer, tehát a szervezetnek csupán néhány eleme nem tudta ellátni funkcióját, megszűnt a harmónia. Az élő szervezet elpusztulásához elégséges csupán egyetlen lényeges életfunkció zavara. Egyetlen károsulás végzetes lehet.

Az emberek — többnyire — nem élnek okosan, nem gazdálkodnak jól fizikai, biológiai, fiziológiai adottságaikkal, lehetőségeikkel, képességeikkel. Nagyon sokszor ennek a tudatlanság, az emberi szervezet és önmagunk nem ismerése az oka.

Mivel ez sajnos így van, kevés az önálló prevenció, beavatkozásra csak akkor kerül sor, ha komoly a baj, de akkor sem mindig. Segíteni olykor már nem tudhat az orvos. Ha az ember önmaga tesz is megelőző intézkedéseket, nagyon sokszor ez nem más, mint gyógyszerfogyasztás orvosi tanácsok és előírások nélkül. *Mindez a pszichés életre vonatkozóan talán hatványozottan érvényes.* Az emberi idegrendszer, a lelki élet törvényszerűségeit sokan szinte egyáltalán nem ismerik. A pedagógusok pszichológiai felkészültsége sem látszik minden tekintetben megnyugtatónak.

Ki tudna arra a kérdésre válaszolni, hogy hány ember hal meg úgy, hogy *nem tudja*, milyen adottságai voltak, milyen képességei fejlődhetek volna ki, *mivé válhatott volna* megfelelő irányítás, vezetés mellett, önismeret birtokában? A szellemieket tekintve az ember nincs okosan kihasználva. (Vagy sokszor csak „kihasználva van”?) Mindenki tudja, hogy nem lehet elég korán kezdeni kifürkészni a gyermek adottságait, hajlamát, rátermettségét, *lehetőségét.*

Munkánkat nem elég ösztönösen végezni! A személyiség fejlesztését meg kell terveznünk, a személyiséget meg kell ismernünk. Azokat a módszereket, amelyek céljaink és feladataink megoldásához elvezethetnek — önmagunk ismeretében személyiségünkhöz alkalmazva — gyakorolnunk kell stb. Tehát tudományosan és tudatosan *képessé kell tennünk magunkat a személyiség fejlesztésére.* Ha a pedagógus-diák kapcsolat nem megfelelő, sokszor az ok abban van, hogy a pedagógus nem képes a megfelelő irányításra, aminek oka pedig — szintén sokszor — a tanuló nem ismerése. Ha valakinek van lehetősége arra, hogy tanulóit megismerje, akarja is ezt tenni, időt, energiát is fordít rá, és mégsem sikerül, akkor valószínű, hogy az illető önmaga megismerésében sem jutott messzire. E két dolog pedig segíti és feltételezi egymást: önmagunk ismerete hatásrendszerünk és lehetőségeink ismerete is, amely eszköz is, cél is; eszköze mások — tanulók, szülők stb. — megismerésének, s e tevékenységnek egyben célja is, hiszen minél alkalmasabbak vagyunk az irányításra, annál valószínűbbek a jó eredmények nevelői munkánk során.

Azért, hogy a tanuló, az ember minden nap gyarapodjék, *többet tehetnének a tanítási óra keretében is.* Amikor pl. gyakorló óráról van szó, sokszor hallani, hogy a gyakorló óra szinte kizárólagos feladatának a jártasság, illetve a készség fejlesztését tekintik. (E két fogalom értelmezéséről, tartalmáról és a gyakorlatban előforduló bonyodalmakról most nem teszek említést.) Az ismeretek alkalmazására, gyakorlására szánt órának pedig rendkívül sok egyéb feladata is lehetséges. A feladatok között a képesség fejlesztése olykor elő-előfordul, viszont valamely képesség fejlesztése során alig észrevehető az, hogy fontos szerepet tulajdonítanak a pedagógusok a generalizációnak és a sztereotipizálódásnak. Pedig tudjuk, hogy a személyiség tulajdonságai pszichikus folyamatokból, tevékenységekből alakulnak ki. Olyan képességeknek tekinthetők, amelyek meghatározott feltételek mellett általánosított behatásokra meghatározott pszichés tevékenységgel válaszolnak. A generalizáció, általánosítás szerepe tehát világos. Cél, hogy a reakció, a pszichikus tevékenység ne csak egyetlen vagy egyféle behatásra jöjjön létre. A sztereotipizálódás is fontos: állandósuljon az általánosított behatásokra létrejövő, pszichikus tevékenységgel történő válaszolás. (Pl. a gondolkodás mint képesség váljék a tanulóknak igényévé, szokásává, hogy szinte ők maguk keressék a problémákat, azon „behatásokat”, amelyekre gondolkodással válaszolhatnak, reagálhatnak.)

A tanítási órákon több alkalommal kellene *foglalkozni* — legalább az értékelés során — a *tanulók személyiségének tulajdonságaival.* A személyiségjegyek kialakuló-

ban, fejlődőben vannak. Ezek alakulásáról, milyenségéről a tanulók sok esetben nem tudnak. Segítenünk kell őket önmaguk megismerésében. Akkor, amikor a tanulók a feladataikat, a produktumaikat értékelik, önmagukat értékelik. Sokszor meg kell fogalmaznunk az ő véleményüket ahhoz, hogy ők rájöjjenek, ez a saját véleményük. Értékelési rendszerük — különösen fiatalabb korban — nem lényegi, nem elvi alapokon álló. Ennek a fejlesztése személyiségfejlesztés, de csak feladatok megoldásával és azok elbírálásával lehetséges. Az értékelés során nemcsak a teljesítményt kell bírálnunk, hanem a mögötte levő munkára, a személyiség egészére és különböző jegyeire vonatkozó észrevételeinket is tegyük meg. (Minél kisebb gyerekekről van szó, annál többször, annál több időt szentelve erre.) Abból a célból tegyük ezt, hogy *a tanuló ismerje meg önmagát*, össze tudja hasonlítani cselekvéseit, viselkedését és ezek motívumait másokéval. Gyakoroltassuk a bírálatot és az ön-bírálatot, hogy a tanulók röviden, a lényegeseket kiemelve meg tudják fogalmazni véleményüket, hogy a vélemények mind objektívebbek és konkrétak, pontosak, segítő szándékúak legyenek. Meg kell mutatnunk, és gyakoroltatnunk kell egy-egy erkölcsi tulajdonság, szokás stb. kialakításához, kialakulásához vezető út összetevőit, a funkcionáló tulajdonság következményeit. Ha a személyiség céljaira, erkölcsi tulajdonságaira, érzelmeire, magatartására, tevékenysége motívumaira stb. is rámutatunk az értékelés során, nagyobb valószínűsége lesz annak, hogy az egyén a közösségben és a közösség által megismerje önmagát, és az egyén és közösség szempontjából egyaránt pozitív, értékes tulajdonságok megerősödjenek.

Nagyon fontos, hogy a tanulóknak a jövőre vonatkozó elképzeléseit ne az illúziók, az önmaguk és lehetőségeik nem ismeréséből következő irreális, ködös tervek, hanem a realitás, a saját értékeikkel való bánnitudás és okos gazdálkodás jellemezzék. A tanulók csak akkor válhatnak önmaguk megismerőivé és irányítóivá, ha valaki (esetleg több személy is) bevezette őket az ember megismerésének tudományába, technikájába stb., tehát lerövidítette az empirikus önismeretszerzés útját. A személyiség általános irányultságán az ember megismerését, cselekvéseit, lényegében minden lelki folyamatát magába foglaló, a személyiség alapvető és lényeges célkitűzéseit, törekvéseit értjük. Ennek megismerése és a tanulókkal való megismertetése, valamint érettebbé, realisabbá és tartalmasabbá tétele egyik fontos és összetett feladatunk. Ezenkívül egyéb más, a személyiségre jellemző jegy megismerése, megismertetése és fejlesztése érdekében is van tennivalónk.

A vérmérséklettel kapcsolatos nevelői munka is mutat hiányosságokat. A vérmérséklet jellemzésekor az érzelmi, indulati, cselekvésbeli reagálásmódot állapítjuk meg. Azt, hogy pl. milyen gyorsan keletkeznek az érzelmek, milyen tartóság, milyen mélyek azok, hogyan nyilvánulnak meg. Azok, akik hajlamosak a felszínes, gyors reagálásmódra, akik meggondolatlanul mondanak véleményt, akik alapos megfigyelés, meggondolás nélkül, felelőtlenül döntenek, megváltoztatásra szorulnak. Olyan helyzeteket kell számukra létrehoznunk, teremtenünk, amelyek — a megfelelő motívális segítségével — nagyobb kitartásra, pontosabb munkavégzésre, alaposabb, átgondoltabb, körültekintőbb véleményalkotásra készítik őket. A tanulókat nem lehet alapjukban megváltoztatni, de lehet formálni, alakítani pl. a gátlásosságot úgy, hogy az majd csak halkszavúságban, bátortalanságban, félnétségben mutatkozik meg. Később talán ezek is eltűnnek. Fontos elérnünk azt, hogy a tanulók belássák nem megfelelő tulajdonságaik nem kívánatos következményét és az adott tulajdonság megváltoztatását ők maguk is akarják. (Ez már következménye irányító munkánknak, amelyet szintén meg kell terveznünk!) Adódnak a tanítási órákon konfliktusok, illetve produkálnunk kell ilyeneket, ha szükséges, és eredménnyel tudjuk azokat felhasználni a tanulók személyiségének fejlesztése érdekében. A passzivitást,

a melankóliára jellemző tulajdonságokat is változtatnunk kell, legfőképpen a lassúságot kell kiküszöbölni. A gyengén fogékony, kevésbé reagáló, egykedvű, érzelmeit alig kinyilvánító tanulók fejlesztése szintén feladatunk. Utóbbiakat talán értelmi síkon könnyebb megközelíteni. Gyenge, lassan kialakuló érzelmeiket fel kell erősítenünk, meg kell őket győznünk arról, hogy szükség van rájuk, munkájukra, véleményükre, aktivitásukra, és hogy a tevékenység sok örömmel is jár.

Nem lehet célunk, hogy minden tanuló vérmérsékletére jellemző tulajdonságot megváltoztassunk. Azokat a tanulókat viszont, akiket egyéni életük, munkavégzésük során, a csoportban, közösségben elfoglalt helyük stb. tekintetében olyan negatív hatások érnek, amik vérmérsékletükkel magyarázhatók, feltétlenül meg kell változtatnunk.

Folytathatnám a sort. Minden, személyiségre jellemző tulajdonság fejlesztése tekintetében vannak hiányosságaink és feladataink. Az érdeklődés, a jellem stb. sem kevésbé fontos személyiségjegyek. Tanulóink megismerésének, értő módon való fejlesztésének szükségességét azonban tovább nem bizonygatom. *Tegyünk többet önmagunk képzése során* a tanulók tudományosabb és alaposabb megismerése és fejlesztése érdekében, hogy mind több tanuló pályaválasztása legyen sikeresebb, hogy mind többen rendelkezzenek önismerettel, és nagyobb lehetőségük legyen saját képességeik kifejtésére, hogy végső soron mind *jobban tudjunk gazdálkodni az emberi értékekkel!* Talán nekünk is jobb lesz!

KESZTHELYI GYÖRGY

Tanítóképző Intézet, Baja

A szövegértés jelentősége az olvasmánytárgyalásban

A pedagógiai gyakorlatban a szövegértés kérdését így fogalmazhatjuk meg: taníthat-e pedagógus olyan szöveget, amelyet maga sem ért teljes egészében, vagyis amelynek megértését nem végezte el a tanítás előtt. Felelősséggel taníthat-e tanár vagy tanító olyan olvasmányt, amelynek minden vonatkozását nem derítette fel? Csakis olyan szöveget taníthatunk, amelyet minden vonatkozásban már a tanítás előtt alaposan megismertünk.

Az alsó tagozati gyakorlatban a pedagógusok a szövegértést sokszor a szöveg egyszerű, vagyis „mindennapi” megértésére korlátozzák. A tévhit szerint elegendő, ha a tanító az ismeretlen szavak-kifejezések jelentését tisztázza, azaz csupán a nyelvi megértést végzi el.

Olvasókönyveink szövegeit többféle forrásból válogatják. Írják tankönyvszerzők, akik pedagógiai megfontolásokból indulnak ki, találunk fordításokat, átdolgozásokat, de eredeti szövegeket is, amelyeket költők, írók műveiből vettek át. Problémánk éppen abból adódik, hogyha közömbös a művészi érték a feldolgozás szempontjából, akkor miért érdemes Mórától, Gárdonyitól vagy más klasszikusunktól kölcsönvenni az olvasókönyv számára részleteket vagy műveket? Ha teljesen közömbös, hogy az olvasmány szövegét ki írta, akkor felesleges a kölcsönzés. Ebben a felfogásban csupán spontán szerepet játszik a művészi érték, sem a pedagógus, sem a gyermekek munkájában nem lényeges tényező, szinte elhanyagolható többlet. Valamiképpen jelen van a művészi hatás, de semmiféle pedagógiai vetületét nem